

Tien tips voor het inrichten
van *schakelklassen*

Productie

Zunderdorp Beleidsadvies & Management en Sardes

Tekst

Alinda van Bruggen en Karin Vaessen

M.m.v. Karin Hoogeveen

Tekstredactie

Kees Broekhof

Illustraties

Klutworks BNO

Vormgeving

Op Stand (www.bureau-opstand.nl)

Druk

drukkerij Albani bv

Zunderdorp Beleidsadvies & Management verzorgt in opdracht van overheden en non-profit organisaties beleidsonderzoek en -advisering, procesmanagement en bestuurskundig advies, vooral op het terrein van onderwijs, jeugdbeleid, zorg en welzijn, grotestedenbeleid, democratie en openbaar bestuur.

Sardes is een onafhankelijk bureau dat kennis op het terrein van educatie, welzijn en gezondheidszorg toepasbaar maakt voor beleid en praktijk. De missie van Sardes is het versterken van de relaties tussen onderzoek, beleid en praktijk.

Succesvol werken met schakelklassen

Vanaf augustus 2006 worden gemeenten in het kader van de nieuwe wet op het onderwijsachterstandenbeleid (OAB) in de gelegenheid gesteld om schakelklassen in te richten.

♥ Schakelklassen zijn klassen voor basisschoolleerlingen met een grote achterstand in de beheersing van de Nederlandse taal. In de schakelklas krijgen deze leerlingen een jaar lang intensief onderwijs, gericht op het wegwerken van taalachterstanden. Het is de bedoeling dat zij na dat jaar voldoende bijgespijkerd zijn om op hun eigen niveau te kunnen deelnemen aan het regulier onderwijs.

De schakelklas kan op drie manieren worden vormgegeven: voltijd, deeltijd of in het kader van de verlengde schooldag. Daarnaast kan gekozen worden voor een schoolgebonden of schooloverstijgende schakelklas. Deze kan op diverse momenten in de basisschool worden ingezet. Ook de doelgroep kan variëren: autochtone en/of allochtone leerlingen, leerlingen van dezelfde leeftijd of leerlingen van verschillende leeftijden.

♥ Sardes en Zunderdorp Beleidsadvies & Management hebben de pilots schakelklassen begeleid die in het schooljaar 2005-2006 zijn uitgevoerd. In dat kader zijn er diverse brochures voor gemeenten en scholen gepubliceerd (te downloaden via www.schakel-klassen.nl). Uit de ervaringen van de pilots komt een aantal zaken naar voren die als voorwaardelijk beschouwd kunnen worden voor een succesvolle invoering van schakelklassen. Die voorwaarden zijn in dit tippenboekje bijeengebracht voor gemeenten die bezig zijn met de voorbereiding van schakelklassen, maar ook als ondersteuning voor gemeenten die de kwaliteit van de schakelklas willen verbeteren. Ook na de landelijke invoering in augustus 2006 begeleiden Sardes en Zunderdorp Beleidsadvies & Management gemeenten bij het opzetten van schakelklassen.

Wij wensen u veel succes met het inrichten van schakelklassen in uw gemeente of op uw school.

Alinda van Bruggen en Karin Vaessen
Zunderdorp Beleidsadvies & Management en Sardes

TIP

Neem ruim de tijd
voor de voorbereiding

IN DE PRAKTIJK

... denkt men soms al snel te weten dat de schakelklas precies geschikt is voor een bepaalde school of een bepaalde groep leerlingen. Als deze keuze te snel gemaakt wordt, bestaat het risico dat sommige scholen zich gepasseerd voelen (en later misschien geen leerlingen willen leveren voor schakelklassen); dat de locatie niet goed gekozen is, waardoor ouders minder geneigd zijn hun kind aan te melden; of dat sommige groepen leerlingen over het hoofd worden gezien.

TIP

Geef een werkgroep (bijvoorbeeld bestaande uit gemeente, scholen/schoolbesturen en een ondersteunende instantie, zoals de schoolbegeleidingsdienst) de tijd om een weloverwogen keuze maken voor de doelgroep voor de schakelklas. Een eerste stap is bijvoorbeeld een inventarisatie onder schoolbesturen en/of een analyse van leerlinggegevens. De werkgroep maakt vervolgens een keuze voor één of meerdere typen schakelklassen door argumenten voor verschillende varianten en organisatievormen af te wegen. Soms kan ook relatief gemakkelijk een bestaande voorziening worden omgezet in een schakelklas. Uiteraard houdt de werkgroep rekening met scholen die zelf enthousiast met een idee komen.

Trek twee à drie maanden tijd uit voor deze fase.

2

TIP

Maak goede afspraken
over samenwerking
met andere scholen en
de gemeente

IN DE PRAKTIJK

... is voorlichting aan andere scholen soms niet voldoende om een goede samenwerking te realiseren. Dat geldt vooral bij een bovenschoolse schakelklas. Scholen zijn soms huiverig om leerlingen over te schrijven naar de schakelklas, omdat ze bang zijn de leerlingen niet terug te krijgen. Ook onzekerheid over de begeleiding bij de terugkeer naar de eigen school kan ertoe leiden dat potentiële leerlingen niet worden aangemeld.

TIP

Maak bij het opzetten van een bovenschoolse schakelklas duidelijke afspraken met alle betrokken scholen. Steek veel energie in goede voorlichting, met name over aanmelding/doorverwijzing, tijdelijke inschrijving en de wijze waarop leerlingen bij hun terugkeer in het regulier onderwijs begeleid worden. Betrek hier ook de rol van de ouders bij: zij beslissen uiteindelijk over overschrijving van hun kind naar de andere school en de terugkeer naar de 'oude school'. Maak voor het realiseren van een goede samenwerking gebruik van bestaande samenwerkingsverbanden waarin al communicatie en vertrouwen zijn opgebouwd, bijvoorbeeld in het kader van wsns.

3

TIP

Selecteer leerlingen met voldoende potentieel

IN DE PRAKTIJK

... kijkt men bij de selectie van leerlingen voor de schakelklas soms uitsluitend naar taalachterstanden. Het gevolg is dat er dan kinderen in de schakelklas kunnen zitten met niet alleen taalproblemen, maar ook bijvoorbeeld gedragsproblemen of dyslexie. Voor hen is de schakelklas niet bedoeld.

TIP

Selecteer leerlingen waarvan verwacht mag worden dat zij in één jaar voldoende bijgespijkerd kunnen worden om daarna weer met succes mee te komen in het reguliere onderwijs. Formuleer duidelijke selectiecriteria. Kijk niet alleen naar de aanwezigheid van een taalachterstand, maar ook naar de afwezigheid van andersoortige problemen, zoals dyslexie, gedrag- of leerproblemen. Kinderen met wie meer aan de hand is, zijn meer gebaat bij andere en meer langdurige ondersteuning.

Let naast de toetsscores ook op het oordeel van de groepsleerkracht, de IB-er en de ouders. Vooral bij jonge kinderen en nieuwkomers zijn toetsscores geen betrouwbare indicator. Laat zo mogelijk een onafhankelijke partij de selectiebeslissingen nemen.

4

TIP

Geef de schakelklas
een plek in het bredere
taalbeleid

IN DE PRAKTIJK

... wordt de schakelklas soms gezien als een op zich staande oplossing voor kinderen met een taalachterstand. Men vergeet dan dat de schakelklas een vervolg is op een voortraject en voorbereidt op (terugkeer in) het onderwijs in de reguliere groep. De schakelklas maakt dus deel uit van een doorgaande lijn.

TIP

Beschouw het taalbeleid voor de schakelklas als een specifieke invulling van het taalbeleid voor de hele school. Het onderwijs in de schakelklas lijkt op wat er gebeurt in de reguliere klas, maar is intensiever, kleinschaliger, langduriger, meer gericht op de meest essentiële taalvaardigheden voor schoolsucces en aangevuld met nieuwe methodieken en activiteiten. Een doordacht taalbeleid voor de hele school maakt die samenhang duidelijk en werpt niet alleen zijn vruchten af voor de schakelklasleerlingen, maar ook voor de andere leerlingen. Voor scholen die al een taalbeleid hebben, biedt de schakelklas de mogelijkheid om het taalbeleid te differentiëren en te verfijnen; voor scholen zonder taalbeleid is de schakelklas een goede aanleiding om te starten met een planmatige, schoolbrede aanpak van taalachterstanden.

5

TIP

Zet een topleerkracht voor de schakelklas

IN DE PRAKTIJK

... blijkt dat het succes van de schakelklas voor een belangrijk deel bepaald wordt door de kwaliteit van de leerkracht.

TIP

Zet een deskundige, gemotiveerde en ervaren leerkracht voor de schakelklas, bij voorkeur iemand die aanvullende scholing heeft gevolgd, bijvoorbeeld op het terrein van remedial teaching of NT2-onderwijs. De schakelklasleerkracht moet goed kunnen differentiëren, een sociale eenheid kunnen smeden en kunnen omgaan met leerlingen uit verschillende groepen en van verschillende scholen.

Zorg ervoor dat deze leerkracht ondersteund wordt door 'extra handen' in de klas. Om een voltijd schakelklas goed te laten draaien is een bezetting van 1,5 fte aan te raden; 1,2 fte is het minimum. Stagiaires of onderwijsassistenten kunnen een uitkomst zijn. Schakel eventueel een extra leerkracht in voor de andere vakken, zeker wanneer ook daar veel differentiatie nodig is.

6

TIP

Leg de juiste accenten
in de schakelklas

IN DE PRAKTIJK

... blijkt dat te lage leerresultaten bij basisschoolkinderen met een taalachterstand vooral te wijten zijn aan een te kleine woordenschat en onvoldoende vaardigheid in begrijpend lezen.

TIP

Besteed in de schakelklas vooral aandacht aan de ontwikkeling van de woordenschat en van het begrijpend luisteren (in de onderbouw) en begrijpend lezen. In een schakelklas die voorbereidt op groep drie is het bovendien belangrijk om specifiek aandacht te besteden aan fonemisch bewustzijn en letterkennis, als voorbereiding op het technisch lezen. Dit zijn de gebieden waarop de kinderen het meest profiteren van extra ondersteuning. Aandacht voor spelling en grammatica is minder belangrijk. In de kopklas zijn ook studievaardigheden een belangrijk aandachtsgebied als voorbereiding op het voortgezet onderwijs.

7

TIP **Verspreid schakelklasdeskundigheid in het team**

IN DE PRAKTIJK

... lijkt de schakelklas soms een 'eiland' in de school: de methodieken en materialen worden alleen in de schakelklas gebruikt en er is weinig contact tussen de schakelklasleerkracht en de rest van het team. Er blijft een kans liggen om het taalonderwijs in de hele school een impuls te geven.

TIP

Organiseer collegiale consultaties of een gezamenlijke scholing voor de schakelklasleerkracht en de reguliere groepsleerkrachten. Ook is het nuttig om open middagen of presentaties in de schakelklas te houden voor de andere groepen en leerkrachten. Op die wijze worden de methodieken en aanpakken die in de schakelklas worden gebruikt en ontwikkeld ook bekend bij de rest van het team. Dat is belangrijk, want ook de leerlingen in de andere groepen hebben baat bij een versterking van het taalonderwijs en aandacht voor taal in alle vakken. Besteed bij de overdracht van leerlingen naar de reguliere groep in ieder geval ruim aandacht aan de gebruikte aanpakken.

8

TIP

Geef ouders een actieve rol

IN DE PRAKTIJK

... onderschatten scholen nog wel eens de motivatie van ouders om hun kind te helpen bij het leren. Door ouders niet actief te betrekken blijft een kans liggen om een extra impuls te geven aan de taalontwikkeling.

TIP

Geef de ouders een actieve rol in de schakelklas. De meest intensieve en effectieve manier hiervoor is om ouders samen met hun kind met leermateriaal te laten werken, op school of thuis. Ouders kunnen bijvoorbeeld wekelijks met hun kind aan opdrachten werken, die op school tijdens ouderbijeenkomsten worden uitgedeeld en toegelicht. Ouders willen deze rol over het algemeen graag spelen, maar hebben daar vaak ondersteuning bij nodig. De school kan die ondersteuning bieden via cursussen voor ouders, informatiebijeenkomsten, persoonlijke gesprekken en huisbezoeken. Stimuleer ouders van jonge kinderen om dagelijks voor te lezen aan hun kind. Het effect van het schakelklasjaar wordt daardoor aanzienlijk versterkt.

9

TIP

Blijf de leerlingen
begeleiden
na de schakelklas

IN DE PRAKTIJK

... gaan scholen vaak heel enthousiast aan de slag met de schakelklas en realiseren zij zich pas tegen het einde van het schooljaar dat de terugkeer van de kinderen naar hun reguliere klas om specifieke aandacht vraagt. Hoe worden de leerlingen opgevangen door de leerkracht? Hoe wordt voortgebouwd op de resultaten die behaald zijn in de schakelklas?

TIP

Zorg ervoor dat de leerlingen na afloop van de schakelklas begeleid worden bij de terugkeer in de reguliere groep. Het kan bijvoorbeeld nodig zijn dat een intern begeleider een handelingsplan opstelt voor een leerling. Ook kan het nuttig zijn om de ex-schakelklasleerlingen af en toe nog even bij elkaar te zetten, eventueel in aanwezigheid van de schakelklasleerkracht. Nieuwkomers hebben vooral behoefte aan voortgaande ondersteuning (van de IB-er, RT-er of leerkracht) bij de verdere ontwikkeling van hun taalvaardigheid. Sommige leerlingen zijn gebaat bij sociaal-emotionele begeleiding in de eerste periode na de schakelklas. Als in de schakelklas een sterk afwijkende aanpak wordt gehanteerd, kan een wenperiode in het laatste deel van het schakeljaar helpen bij het terugschakelen. Ook een warme overdracht helpt hierbij. Bij de overgang naar het voortgezet onderwijs is contact tussen de kopklas-/schakelklasleerkracht en de mentor in de brugklas van belang.

10

TIP Denk tijdig na over monitoring en evaluatie

IN DE PRAKTIJK

... staat de praktijk zelf altijd voorop en is evaluatie vaak een sluitpost in de planning. Een goede en tijdig ingezette evaluatie levert echter zeer waardevolle input op voor de voortgang, bijstelling en mogelijke uitbreiding van schakelklassen.

TIP

Denk al vanaf het begin van het traject na over de invulling en de doelen van monitoring en evaluatie en wacht niet met het opzetten van de evaluatie tot het einde van het schooljaar. Evaluatie kan plaatsvinden op schoolniveau, gemeentelijk niveau en landelijk niveau. Op schoolniveau kan het proces van invoering nauwkeurig gevolgd worden en kunnen de resultaten van de leerlingen uit de reguliere toetsen worden verkregen. Op gemeentelijk niveau kunnen de schakelklassen toegevoegd worden aan de gemeentelijke monitor. Scholen die deelnemen aan de landelijke evaluatie, doen er goed aan om in een vroeg stadium contact op te nemen met de onderzoeksinstituten, om zo een optimale afstemming met hun eigen toetskalender te realiseren.

Tot slot

Een boekje met wijze lessen en tips over het inrichten van schakelklassen.

Natuurlijk gaat het om algemene wijsheden, een keuze uit de belangrijkste ervaringen die wij tot nu toe in de praktijk hebben opgedaan. Een sterk punt van schakelklassen is echter dat deze op lokaal niveau ingericht kunnen worden op plekken en voor doelgroepen daar waar schakelvoorzieningen profijt kunnen hebben voor leerlingen met taalachterstanden.

Bent u nieuwsgierig geworden?

Neem dan gerust contact met ons op of kijk op www.schakel-klassen.nl

Daar kunt u ook een aantal brochures voor gemeenten en scholen downloaden, die op basis van de pilots tot stand zijn gekomen. De schakelklas informatiereeks besteedt bijvoorbeeld aandacht aan de nieuwe rol voor gemeenten, een stapsgewijze aanpak, selectie van leerlingen, taal in de klas en ouderbetrokkenheid.

Zunderdorp Beleidsadvies & Management

Lange Voorhout 18 – 2514 EE DEN HAAG – telefoon 070-302 82 10

Sardes

Postbus 2357 – 3500 GJ UTRECHT – telefoon 030-232 62 00